MANIFEST

Bevrijd kinderen uit de digitale wurggreep

Wij maken ons grote zorgen vanwege de sterk toegenomen invloed van tech-giganten op ons onderwijs.

De digitale infrastructuur van het Nederlandse onderwijs is vrijwel volledig in handen van buitenlandse tech-giganten zoals Google en Microsoft. Van de maildienst tot de verwerking en opslag van onderwijsprojecten, van het online kladblok tot de videotool. Dat werkt allemaal handig – zo kon er in de pandemie ook snel met het thuisonderwijs worden gestart – maar deze leveranciers houden zich niet aan de privacyrichtlijnen en geven geen openheid over wat er met gegevens gebeurt. Scholen kunnen de digitale veiligheid niet garanderen, waardoor onze kinderen al vanaf de kleuterklas de controle over hun eigen gegevens verliezen[1]. Bovendien wordt hen slechts beperkte en eenzijdige productkennis aangeboden, in plaats van dat zij digitale vaardigheden en kritisch denken krijgen aangeleerd.

Wij pleiten daarom voor een alternatief digitaal leersysteem, waarin grondrechten zoals privacy en soevereiniteit van onze kinderen wel wordt gewaarborgd. Het moet en het kan anders!

Dit manifest is een particulier initiatief van een groep verontruste ouders, leerkrachten, burgers en privacyvoorvechters in de ICT.[2] Wij vragen u om dit initiatief te ondersteunen, zodat we kunnen werken aan het herstel van de digitale soevereiniteit van het Nederlandse onderwijs.

MANIFEST

- **In het onderwijs dient de privacy van kinderen/leerlingen/studenten beschermd te zijn.**

Privacy is een grondrecht. Dat wil zeggen dat iedereen regie heeft over zijn/haar eigen persoonsgegevens. Bescherming van de privacy is in het bijzonder van belang in het onderwijs. De Autoriteit Persoonsgegevens legt dat als volgt uit: *“Onderwijsinstellingen vervullen een maatschappelijke taak en hebben een zorgplicht voor de kwaliteit van het onderwijs. Dit vraagt dat scholen zorgvuldig omgaan met de persoonsgegevens van leerlingen, studenten en ouders die aan hun zorg zijn toevertrouwd. De kwetsbare positie van kinderen vereist bovendien dat zij extra beschermd worden, zodat zij zich in een vrije en veilige (school)omgeving kunnen ontwikkelen. Dit maakt de bescherming van persoonsgegevens in de onderwijssector essentieel.”*[3]

- **De digitale veiligheid en soevereiniteit in het onderwijs is steeds meer onder druk komen te staan, mede onder invloed van de pandemie.**

Zoals geldt voor de hele maatschappij, digitaliseert ook het onderwijs in rap tempo. Deze ontwikkeling is nog eens versterkt door de coronapandemie. De noodzakelijke invoering van thuisonderwijs vereiste dat scholen snel (en goedkoop) over softwaresystemen en applicaties konden beschikken. De – ogenschijnlijk – gratis diensten van Google en Microsoft kwamen dus goed van pas. Gelegenheid om deze diensten te beoordelen op privacy-aspecten hadden de scholen op dat moment niet. Maar ook nu is, door het gebrek aan transparantie, niet goed te beoordelen hoe de gebruikte producten in elkaar zitten, welke partijen er toegang hebben tot de data en welke algoritmen worden gebruikt.

- **We zien dat onderwijsinstellingen worstelen met hun taak om de privacy van leerlingen, ouders en medewerkers te garanderen.**

Onderwijsinstellingen worden geacht om hun privacybeleid op orde te hebben en zorg te dragen voor de implementatie daarvan. Maar het blijkt dat de kennis over digitale privacy en het bewustzijn van de risico's vaak nog onder de maat is. Het beoordelen van de privacyrisico's van bijvoorbeeld een nieuw softwareprogramma of een nieuwe applicatie is dan een onmogelijke opgave.

Hier wreekt zich ook het feit dat de overheid de digitale ondersteuning in het onderwijs, hoewel het hier een publieke taak betreft, aan de markt heeft overgelaten. Het ontbreekt aan regie – of 'stelselverantwoordelijkheid' zoals de Autoriteit Persoonsgegevens dat noemt – en aan aanvullende ondersteuning, die de onderwijssector in staat moet stellen haar verantwoordelijkheid waar te maken.

- **Het is ongewenst dat de digitale infrastructuur van het Nederlandse onderwijs volledig in handen is van (buitenlandse) techgiganten.**

De digitale leeromgeving in het onderwijs is in toenemende mate afhankelijk geworden van de diensten van Big Tech. Zij beschikken daardoor over veel data over het gedrag en de ontwikkeling van leerlingen en het is niet inzichtelijk wat er met deze gegevens gebeurt. Het risico op misbruik van deze gegevens, zoals door *profiling* en *targeting*, kan niet worden beoordeeld – laat staan worden vermeden. De Autoriteit Persoonsgegevens constateert: “*Deze macht van grote leveranciers, hun gebrek aan transparantie en het gebrek aan kennis bij vooral de kleine onderwijsinstellingen maken het lastig om de juiste waarborgen voor gegevensbescherming te bepalen en indien nodig af te dwingen bij de leverancier."*

Minstens zo belangrijk is het feit dat kinderen in plaats van echte digitale vaardigheden alleen leren hoe ze specifieke producten moeten gebruiken. Kinderen wordt bijvoorbeeld een specifiek tekstverwerkingsprogramma geleerd, niet de principes en methodes van tekstverwerking. Hierdoor gaat kritisch denken verloren en worden kinderen tot consument gemaakt, hetgeen de macht van techgiganten verder verstrekt.

- **Wij zien dat de EU stappen neemt om de macht van de tech-giganten in te dammen. Maar dat is een lange weg en daar willen wij niet op wachten.**

Er wordt intussen hard gewerkt aan (wettelijke) mogelijkheden om de macht van Big Tech aan banden te leggen. Overheden, zowel in Europa als in Amerika, maken zich niet alleen zorgen over de monopoliepositie op de markt en hoe deze bedrijven daar misbruik van maken[4], maar ook over het risico van maatschappelijke ontwrichting: de beïnvloeding van de economie en de democratie. Dit soort juridische maatregelen zijn noodzakelijk, maar het gaat hier om omvangrijke en langdurige processen waar we weinig invloed op uit kunnen oefenen. Wij zien echter wel mogelijkheden om de situatie in het Nederlandse onderwijs aan te pakken.

- **Wij vinden het noodzakelijk dat de digitale soevereiniteit in het Nederlandse onderwijs hersteld wordt. Wij pleiten daarom voor de ontwikkeling van een (onderwijsbreed) alternatief.**-

Er zijn op diverse plaatsen in de onderwijssector al initiatieven genomen voor de ontwikkeling van een eigen leersysteem, inclusief de opslag van gegevens in eigen beheer. Door het gebruik van opensource software en het toepassen van 'privacy-by-design' wordt al in een vroeg stadium rekening gehouden met de bescherming van persoonsgegevens. Kinderen gaan ontdekken dat er ook veilige digitale mogelijkheden zijn die niet door Big Tech worden beheerst.

In Duitsland[5] zijn met alternatieve systemen goede ervaringen opgedaan, maar ook op scholen in Amsterdam[6] zijn goede stappen in deze richting gezet.

Het is nu zaak om gezamenlijk op te trekken en te werken aan een eigen digitaal leersysteem, waarmee de soevereiniteit in het onderwijs wordt terugveroverd. Daarbij is ondersteuning en facilitering door de overheid absoluut noodzakelijk.

- **De belangrijkste uitgangspunten voor dit alternatieve digitale leersysteem zijn: opensource software, privacy-by-design, (lokale) gegevensverwerking in Nederland of de EER.**

Het gebruik van *open source* of ‘vrije software’ stelt gebruikers in staat om de technologie te controleren[7]. Het geeft iedereen het recht om software te gebruiken, te begrijpen, aan te passen en te delen. Dit in tegenstelling tot de closedsource pakketten van de techgiganten, waarvan de broncode niet openbaar is en dus niet te beoordelen op risico's en privacy-schendende features. Met opensource software is inzichtelijk hoe applicaties werken en kunnen leerlingen leren hoe om te gaan met privacyrisico's. Het bevorderen van 'digitale geletterdheid' en 'mediawijsheid' wordt zo onderdeel van de educatie. Dan zijn leerlingen bovendien in staat om de keuze te maken voor het verdere gebruik van die vrije software, buiten de school-context en in hun latere carrière.

De enige manier om publieke waarden als privacy echt te kunnen garanderen is, door deze vanaf het eerste begin mee te nemen in het ontwerp[8]. Software die is ontwikkeld volgens het principe van '*privacy-by-design*' staat in scherpe tegenstelling tot de software van techgiganten, die juist is gericht op persoonlijke profilering en targeting.

De verwerking van gegevens dient zodanig te zijn dat het risico op misbruik zo klein mogelijk is. Decentrale en lokale gegevensverwerking verdient de voorkeur, in ieder geval binnen Nederland of de EER. Bovendien dient vermeden te worden dat gegevensverwerking plaatsvindt door bedrijven die - ook in Nederland - gehouden zijn aan minder strenge buitenlandse wetgeving, waardoor de privacy alsnog in het geding is.

STEUN ONS INITIATIEF EN ONDERTEKEN DE PETITIE

1) Autoriteit Persoonsgegevens; Trends, risico's en aanbevelingen over de bescherming van persoonsgegevens bij digitalisering in het onderwijs. Bijdrage ten behoeve van het commissiedebat Digitalisering in het onderwijs, 11 november 2021.

2) Zie de https://eerlijkdigitaalonderwijs.petities.nl/ voor een actueel inzicht in de organisatie en de achterban.

3) Uit: Trends, risico's en aanbevelingen over de bescherming van persoonsgegevens bij digitalisering in het onderwijs. Bijdrage ten behoeve van het commissiedebat Digitalisering in het onderwijs, 11 november 2021, pg 3.

4) "*De bedrijven houden hun dominantie in stand door zelfgemaakte diensten nadrukkelijker te promoten op hun eigen platformen dan die van rivaliserende bedrijven, concurrenten op te kopen (...), te plagiëren of als proefkonijn te gebruiken, ongunstige contracten op te stellen voor mensen die afhankelijk zijn van het platform, en waardevolle gegevens te oogsten van mensen en firma's die niet zonder hun producten kunnen.*" De Correspondent, De macht van bedrijven als Google en Apple is gigantisch. Zo trekken Europa en de VS de teugels aan; 3 november 2020.

5) Zie bijvoorbeeld: https://nextcloud.com/blog/bavarian-school-experience-with-nextcloud-the-benefits-for-schools-are-immense/, en https://lanki.cloud.

6) https://publicspaces.net/2021/09/02/een-goede-digitale-start-in-het-basisonderwijs/

7) https://fsfe.org/freesoftware: "Software is sterk verweven met alle aspecten van onze levens. Het is belangrijk dat deze technologie ons tot iets in staat stelt in plaats van ons te beperken. Vrije Software geeft iedereen het recht om software te gebruiken, te begrijpen, aan te passen en te delen. Deze rechten helpen het ondersteunen van andere fundamentele vrijheden zoals de vrijheid van meningsuiting, pers en privacy. (…) Vrije Software verwijst naar vrijheid, niet naar prijs. Het garandeert zijn gebruikers de essentiële vier vrijheden:

- Gebruik: Vrije Software kan voor elk doel worden gebruikt en is vrij van geografische en andere beperkingen zoals het aflopen van de licentie of geografische beperkingen.
- Bestudeer: Vrije Software en zijn code kan door iedereen bestudeerd worden, zonder geheimhoudingsovereenkomsten of vergelijkbare beperkingen.
- Deel: Vrije Software kan vrijwel gratis worden gedeeld en gekopieerd.
- Verbeter: Vrije Software kan door iedereen worden aangepast en deze verbeteringen kunnen publiekelijk worden gedeeld. "

8) Zie ook: https://www.privacycompany.eu/services-nl/privacy-by-design

Ondersteunende scholen:

Waldorf aan de Werf
intercultureel onderwijs

Auryn
Vrije Leerkrachten College

Ondersteunende organisaties: